

A PHENOMENOLOGICAL PERSPECTIVE TO THE MUSIC PHENOMENON FROM THE FRAMEWORK OF PHENOMENOLOGY

Mehmet Emin ŞEN*¹
Can AYDOĞDU**

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü
** Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü

Abstract

In this study, which presents a proposition based on the intuition of audible sound materials to phenomena seen in response to all kinds of objects, beings, qualities and events; while based on the assumption that the external world-which human beings directly experience and perceive through sense organs-is meaningful with our consciousness, the phenomenon of music is examined in terms of phenomenology evaluated from a factual descriptive-perceptual perspective.

Recently, studies on sound substances with their phenomenological connection emerge as an important discipline in terms of the nature of music and the ontology of the musical object. Phenomenology is one of the dominant philosophies of our century with its different perspective in the analysis of researches. Questioning and research-oriented phenomenological approaches on phenomena can create a direct reference in music analyses by revealing a philosophical understanding that aims to describe things and objects.

The main reason for handling the music phenomenon in the context of ontology and phenomenological framework is the relationship between the subjectivity, perception, structure and meaning of music. In this study, which is trying to find answers with the language of music, the philosophical status of the music phenomenon is interpreted within a phenomenological perspective.

Keywords: Phenomenology, Phenomenon, Musical Element.

GÖRÜNGÜBİLİM ÇERÇEVESİNDEN MÜZİK FENOMENİNE FENOMENOLOJİK BİR BAKIŞ

Özet

İnsanoğlunun aracısız bir şekilde doğrudan deneyimlediği ve duyu organları yoluyla algılayabildiği dış dünyanın bilincimizle anlamlı olduğu varsayımı üzerinden hareketle her türlü nesne, varlık, nitelik ve olaya karşılık olarak görülen fenomenlere işitilebilir ses özdeklerinin sezgisi art alınarak önerme sunan bu çalışmada müzik fenomeni, görüngübilim (fenomenoloji) açıdan olgusal betimleyici-algısal bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Son zamanlarda fenomenolojik bağlantısı ile ses örüntüleri üzerine yapılan çalışmalar müziğin doğası ve müzikal nesnenin ontolojisi açısından önemli bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüngübilim eş deyişle fenomenoloji, araştırmaların tahlilindeki farklı bakışı ile yüzyılımıza egemen felsefelerden biridir. Fenomenler üzerine gerçekleştirilen sorgulama ve araştırma odaklı fenomenolojik yaklaşımlar, şeyleri ve nesnelere betimleme amacı güden bir felsefi anlayışı ortaya çıkartarak müzik analizlerinde doğrudan referans oluşturabilmektedir.

Müzik fenomeninin ontolojik bağlamı ile fenomenolojik açıdan ele alınmasının temel gerekçesini müziğin öznellik, algı, yapı ve anlam arasındaki ilişki oluşturmaktadır. Müziğin diliyle yanıt arama çabası içerisinde hazırlanan bu çalışmada müzik fenomeninin felsefi statüsü fenomenolojik bir bakışla yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Görüngübilim, Fenomenoloji, Fenomen, Müzik Ögesi.

¹ Sorumlu Yazar E-mail: mehmet.sen@inonu.edu.tr / Doi: 10.22252/ijca.1202149

1. Giriş

Varlıkların titreşmesinden oluşan fiziki bir olay olan ses, insan iletişimi ve etkileşiminin olmazsa olmazıdır. İnsan, yaşamını çevreleyen ses örüntülerini anlamlandırarak sözlü ve yazılı olarak süreç içerisinde toplumsal hafızasına katmıştır. Hayatın iletişimsel yanını oluşturan ses örüntülerinin belli bir sistem ve anlamsal bir bütün olarak kullanılmasından oluşan müzik, insanlığın var olduğundan beri toplumsal iletişimde önemli bir fenomendir. Dolayısıyla sosyolojik izdüşümü açısından müzik ögesi, toplumsal yapıda sıklıkla karşımıza çıkmakta ve toplumla bağı olan bireyler arası iletişimsel bağın güçlenmesinde önemli bir unsurdur. Eş ifadeyle toplumsal paylaşımların anlamsal karşılığının en dikkat çekici söylemini müzik fenomeni oluşturmaktadır.

Yaşam, insanlığın aracısız olarak deneyimlediği ve duyularıyla algılayabildiği kültürel fenomenlerle yüklü ses özdeklerini barındırmaktadır. Bu durum farklı toplumlar özelinde müziksel ifadesi farklı olarak isimlendirilse de temelde aynı işlevi gerçekleştirmektedir. İnsanın herhangi bir aracı kullanmadan ve direkt olarak tecrübe ettiği fenomen kavramı, hissel ve duyuşsal organlarını kullanarak algıladığı ve anlamlandırıldığı tüm varlıkları niteleyerek oluşturduğu felsefe terimidir.

Fenomenoloji ya da eş deyişle görüngübilim olaylar karşısında ilişkin insan bilinç dünyasının sadece duyu organları sayesinde ve yeterlilikleri doğrultusunda kazanım sağlayabileceğini ön gören görüş olarak ifade edilmektedir. Şeyleri ve nesnelere betimleme hedefi olan bir felsefi anlayış olarak tanımlanmakta olan fenomenoloji, bir fenomenin bireylerin veya belli bir grubun deneyimleri açısından tanımlanmasıdır. Bu yaklaşım, öznel deneyimlerin içsel dünyasını araştırmak için her bir katılımcının yaşam dünyasına ulaşmaya çalışır. İnsanların yaşantı deneyimleri yaşam dünyasıdır ve bilinçli varlığımızdır. Bilinçli varlığımız hislerimiz ve duygularımızla iç dünyamızı oluşturmaktadır. Bu disiplin, yaygın olarak felsefe ve psikoloji ile bağlantılı alanlarda kullanılır. Bu durumun temel nedeni insanların bakış açılarının içerisinde buldukları koşulu öznel olarak nasıl ve ne şekilde deneyimlediklerinin belgelenmesini sağlamaktadır.

Fenomenoloji, felsefe ve psikolojide uzun zamandır kullanılsa da genellikle yöntemin kurucusunun filozof Edmund Husserl (1859-1938) olduğu kabul edilir. Husserl *yaşam-dünyası* anlamına gelen Almanca *lebenswelt* teriminin yaratıcısıdır. Husserl, varsayımlar ve öğrenilmiş duygular ortadan kaldırıldığında tüm bireylerin aynı fenomenleri aynı şekilde deneyimleyeceğini düşünmüştür. Sonraki birçok fenomenolojist ise bireylerin ve grupların benzer fenomenleri farklı biçimlerde deneyimleyebileceklerini iddia etmişlerdir. Kendi konumunuzu bir tarafa bırakırsanız, fenomenolojik yaklaşım bireylerin şeyleri nasıl tecrübe ettiklerini idrak etmek amacıyla onların kafalarının içindekilere ulaşmaya çalışmaktadır (Christensen vd., 2015: 408).

İnsanlık tarihine ontolojik olarak bakıldığında toplumların kendi benliğinden olanı ürettiği sanat, adet, hukuk, estetik ahlak, din vb. değerlerin toplamı denilen kültürü oluşturmaktadır. Bu kavram insanlığın öznel ya nesnel halde düşüncelerini aktardığı maddi-manevi olgular ve yaşam sürecini şekillendiren asıl temayı oluşturmaktadır. Dolayısıyla geçmişten günümüze kadar ki zaman tüneline gerçekleştirilmiş ve toplumların gelecek zaman içerisinde de devam ettirmesi muhtemel bu dinamikler, kültür kavramının altında yatan en değerli unsurları oluştururlar. Bu dinamikler uzak ya da yakın farklı birçok coğrafyanın sosyolojik yapıları bünyesinde kendilerine önemli bir konum bulmaktadır. Kültür nosyonu, geniş bir içeriğe sahip olmakta ve bireylerin yaşamının pozitif ve negatif eylemlerinden ortaya çıkmış, sıradan bir olgudur. Kültürel yığını da yaşanmış olayların kalıntısı olmaktadır ve bu sebeple insan yaşamını saran detaylı bir perspektife karşılık gelmektedir (Günay, 2006: 95). Buradan hareketle dünya üzerinde birbirlerinden farklı izler taşıyan çeşitli toplumların ontolojik varlıkları söz konusu olmaktadır. Başka kültürlerin durağan olmayan bir biçimde etkileşim haline geçmeleriyle başlayan ve her kültürün özgün ya da taklit olmayan kültürel kalıplarında oluşan yenilikleri kapsayan bir dönüşüm süreci bulunmaktadır (Kırman, 2016: 186). Kültürleşme ismiyle anılan yaşam sürecinde ise bilinen ilkeler, herhangi kanun ve resmi dokümana bağlılığı olmadan, özellikle bireylerin azınlık veya çoğunluk gözetmeksizin kendi içsel dünyasında oluşturarak yaşamsal faaliyetlerini yürüttüğü kural ve biçimlenişlerdir.

Bireylerin ait olduğu kültürel tabakanın, dünyalarını algılama ve anlamlandırma durumlarındaki maddi şeyler, ritüel uygulamaları, kullandığı diller, ilkeler, değerler ve ruhani dünyasındaki inançlar bütünü kültür olarak tanımlanmaktadır. Ortak paylaşımda bulunduğu inançsal yapı, kültür üyelerinin doğru ya da yanlış olduğuna ilişkin tanımlanmış inandıkları kültürel ifade ve gelenekler paydasını oluşturmaktadır. Paylaşılan değerler kültürel olarak neyin arzu edilir ya da edilemez ya da iyi ya da kötü olduğuna ilişkin tanımlanmış kavramlardır. Normlar, uygun grup davranışları belirleyen yazılı olan ya da sözel yapıdaki kurallardır. Kültür kavramının içine gömülü olan, bütününe onu oluşturan parçalarının tümünden daha büyük olmasını kabul eden *holizm/bütüncülük* fikridir. Kültür, maddi olmayan (paylaşılan dil, inançlar, kurallar, değerler ve uygulamalar) ve maddi olan (kültür tarafından üretilen giysiler, bayraklar, yapılar, sanat gibi maddi şeyler) iki

alt unsurdan oluşmaktadır. Görüngübilimi veya fenomenolojiyi kurucu nitelikteki soru şu şekilde sorulabilir: Bir grubun ya da kültürel sahnedeki insanların kültürel karakteristikleri nelerdir? Fenomenolojinin görevi, bir görünüm ya da bir gruba girmek ve o yapının kültürel özelliklerini belgelendirmektir (Christensen vd., 2015: 412).

Bireyin, doğuş evresinden günümüze kadar getirdiği kültür unsurlarını ve yaşam değerlerini kültürel bağlamda ses örüntülerini anlamlı bir bütün haline getirerek yaşamsalında kullanmıştır. Yaşamsallığın ortaklarından olan ruhsal durumlarının ifadesini sonik anlamda özel manalara büründürerek farklı müzik ifadeleriyle dile getirerek bir bakıma dünyaya seslenişini oluşturmuştur. Ontolojik temel de oluşturulan bir bakış açısıyla ses örüntülerine görüngübilim (fenomenoloji) üzerinden önerme sunan bu çalışmada müzik fenomeni ontolojik bağlamı ve fenomenolojik çağrısı ile ele alınmıştır.

2. Yöntem

Nitel araştırma desenlerinden biri olan tarama modeli aracılığıyla, var olan olgular (görüngübilim-müzik fenomeni-fenomenoloji) tespit edilmeye çalışılmış, ardından var olan bu olgular üzerine bir durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Literatür taraması noktasında çeşitli tarama yöntemleri bulunmakla beraber anahtar kelimeleri belirlemek önemli bir adım kabul edilir. Günümüzün teknolojisi sayesinde ulaşılabilen dizin, indeks ve elektronik veri tabanlarında önceden belirlenmiş olan anahtar kelimelerle arama yapılabilir. Bu yöntem aracılığıyla ise birincil ve ikincil kaynaklara ulaşmak mümkündür (Büyüköztürk vd, 2018: 48). Öncelikle durum tespiti için kütüphane ve internet çalışmaları ile literatür taranmıştır. Görüngübilim (fenomenoloji) üzerinden müzik fenomeni literatür taraması ile analiz edilerek birtakım bulgulara ulaşılmıştır.

3. Müziğin Ontolojik Bağlamı

Ontoloji felsefi bir olgu olmasının yanında çağdaş bir anlayışı yansıtmaktadır. Dolayısı ile felsefe bütünü oluşturmuş en önemli kavramlardan biridir. Yirminci yüzyılda Hartmann'ın ortaya koyduğu felsefi anlayış olan bu kavram, bünyesinde "Var-olan nedir?, Varlık nedir?" sorularını irdeleyen bir alandır. "Varlık tarzlarını, varlık kategorileri nelerdir?" soruları özellikle üzerinde durduğu temel soru kalıpları olmuştur. Ontoloji, bir anlamda varlık olanın var olma durumunun kıstaslarını değerlendiren bir felsefe disiplini. Var olmanın kriterlerinin ve yasalarının analizinin, somut nesnelere açısından kolay değilken bile somut olmayan kültürler için çok daha girift bir yapı içerisindedir. Sanatın fonetik kısmını oluşturan duyuşsal öğelerin algılandığı perspektif düşünüldüğünde, fonetikselsel yani duyuşsal algıların özellikle de seslerin var olma sebebinin ve bu ses örüntülerinin müzik olabilmesi için gerekli olan şartların niteliğine ilişkin değer olgular, üzerinde durulması gereken alan olarak okunmalıdır (Mustan Dönmez, 2015: 27).

Ontoloji bilimi, varlık/var-olma anlamlarına gelen on/ontos sözcükleri ile us/söz/bilgi /konuşma vb. anlamlara karşılık gelen logos kelimesinin birleştirilmesiyle Antik Yunan'da oluşturulmuş ve Türkçe'ye varlık bilim/varlık bilgisi olarak geçmiş felsefi bilim dalını tanımlamaktadır (Güçlü vd., 2003: 1514-1521).Var-olan bir şey olarak, var-olanın bilimsel şeklinde Aristoteles tarafından tanımlanan bu disiplin, hissel, duyuşsal, organik, maddi vb. var-olanları ontoloji olarak adlandırdığımız bir felsefeyi içermektedir. Buradan hareketle, sanat eseri olarak nitelendirdiğimiz ve ontolojik varlığı bulunan ses özdelerinin de benzer biçimde somut birer var-olan olarak incelenmesi, tartışılması ve çözümlenmesi gereken bir alanı oluşturmaktadır. Bu açıdan ontolojik olarak sanat eserini var-olan bir şey olarak irdeleyecek ve işitsel sanatlar ismiyle de anılan fonetik sanatlarda ise sanat eseri adını verdiğimiz, var-olan ses özdelerini var-oluşları açısından inceleyen bir felsefe disiplinini ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan çözümlenecek müzik eserleri oldukça zorlu bir çalışma gerektirmektedir. Müziğin ses ve maddi olarak iki örüntüye dayandığı fikrini ileri süren Tunalı, bunların çözümlenmesindeki zorlukların ilk adımını seslerin, ikinci adımını ise kültür-duygu-bilişsel algı ile ilişkili olduğu tespitleriyle dile getirmektedir (Tunalı, 1971: Önsöz-162).

Sanat ontolojisi disiplinler arasında estetik olguda bir kavramdır. Sanatın var oluşu ve tabakalarının ne olduğunu estetik olarak irdeler. Sanat eserlerinin ontik yapısı ile ilgilenmektedir. Var-olanı somut biçimde ele alıp incelemeyi amaçlayan sanat ontolojisi, sanat eserlerini de var-olan bir şey olarak inceler. Sanatın değerli bir yapı taşı olan müzik, insanlık tarihinden günümüze geçtiği dönemlerden belirli norm ve fikirler üzerine üretilen ve icra edilen bir olgudur. Zamanla beraber evrilen müzik insanların duygu ve düşüncelerini, hatta psikolojilerini yansıtan bir araç haline almıştır. Müzik bazı düşünürler için oldukça karmaşık bir yapıdadır. Tinsel bir güce sahip olan müziğin karmaşık yapısını oluşturan parçaları bir arada bütünü, yani müziği ortaya çıkarmaktadır. Notasıyla, icracısıyla, dinleyicisiyle ve armonisiyle bir bütün olan müzik bu parçalarından eksik

bırakılamaz bir olgudur. Sanatı ve müziği ontik yapısıyla ele almak yeni disiplinleri doğurmuştur. Bunlardan biri de *müzik ontolojisi*'dir. Bir müzik eserini anlamak için ortaya koyulan fikir ve tartışmalarda müziğin yalnızca metafizik olarak değerlendirilmesinin ne kadar doğru olup olmadığı vazgeçilmez bir tartışma konusu halindedir. Sanat eserlerini anlayabilmenin ontolojik yapılarını ele alarak irdelenmesi müzik ve sanat ontolojisinin temel amacı doğrultusundadır. Bu fikirden yola çıkarak müziğin özü olan sesin ve sonrasında müziğin ontolojik yapısı ile ilintili olarak yapılacak olan çözümleme, müziğin maddi ve kültürel ontolojisi şeklinde irdelenmelidir. Kolektif ilişkilerin ve toplumsal dinamiklerde bir olgu olmasındaki belirleyici etmen, müziğin insan yaşamındaki yeridir.

4. Fenomenoloji-Görüngübilim Üzerine

Temelleri felsefe yapısına dayanan fenomenoloji, müziğin doğası konusu akabinde bilginin doğası konusunu da araştırma alanına kapsamış bir terimdir. Bu sebeple fenomenoloji düşünsel olarak bireylerin toplum içerisindeki konumlarının içsel bakış boyutunu oluşturan bir yapıdır diyebiliriz. Bilim dünyasına radikal olarak nüfuz eden ve kısa sürede felsefe alanlarından biri haline gelen fenomenoloji, eleştirel yapısı ile dikkat çekmektedir. Bu bağlamda da müzik analizinin temelleri üzerine gelişim gösteren yeni bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Fenomen olarak adlandırdığımız yani bilince görünen şeyin araştırılması olarak ifade edilen fenomenoloji, düşünsel fikrin temeli ile psikolojinin temelini bir araya getirerek tek bir temelde bütünleştirme amacı güden, diğer insan bilimlerini taklit etmeden kendi sistematığı içerisinde insanların sorunları üzerine çalışmalar sağlayan, araştırmaların seyirini oluşturan bir yapı bütünü olup, sosyal çevrenin her bir ögesinden ve bu çevre içerisinde gelişim gösteren bilgilerden sosyalizm boyutunda çıkarılabilecek sonuçları çıkararak sosyalizm boyutunda çıkarılabilecek sonuçları çıkarılabilmektedir.

Fenomenoloji anlam bütünü bakımından bilincin bilimidir. İnsan bilincinin yarattığı konumda nesnelere gösterdiği tepkilerdir. Bir nesnenin varlığına bir anlam yükleyebilmek ve onu kabullenebilmek için gerçekte var olma durumunun bilincinde olmak gereklidir. Zira dünya içerisindeki varlığı ile insanların yüklediği anlamların özdeşleşebilmesi gerekir. Zihnin kavramlar üzerindeki oluşum tasarısının (yönelimsellik) fenomenolojik boyutta düşüncenin merkezinde yer aldığını söylemek yanlış değildir. Yönelimselliği, yaşantı sonucu ortaya çıkan durumlar olarak izah edebiliriz, yani tüm yaşanmışlıklar aslında yönelimseldir. Bu kavram anlam verme özünü içeren bir kavram olarak nitelendirilir. Duyulan varlığın idraki dille gösterişli olarak bilişsel analiz aracılığıyla akıl yürütme biçimi olarak varlıktan anlama gönderildiği hakikatin sonuç olarak kabul edilmesidir. Bilinç genel olarak verileri karşıda duran bir fenomene çevirmektedir. Çünkü bilinç tamamen yönelimsel bir olgudur. Bu sebeple zihinde anlam taşıyan ve bu anlamların nesnelere bütünleştirilebilmesini sağlayan bir sistem geliştirmektedir. Durum içerisinde bulunan özne nesne ilişkisini yönelimsel analiz ile açık bir ifade biçimiyle tasvir etmemize olanak tanıyarak özne veya benin asıl yapısını ortaya koymaktadır.

Bir felsefe akımı olan fenomenoloji, diğer bir adıyla görüngübilim 20.Yüzyılın ilk çeyreğinde doğup gelişim göstermeye başlamıştır. Somut düşünceden soyut düşünceye varım noktasında doğa ötesi bakış açısından felsefenin kuramıdır. Fenomenoloji, duyuyla bilişsel olarak algılanan şeyin fenomeni ile ilgilidir. Edmund Husserl ve Martin Heidegger felsefedeki bu yönelimin önde gelen temsilcilerindendir. Fenomenoloji kavramı, genel tabiri ile öz'lerin araştırma boyutuna taşınıp irdelenmesidir. Çünkü sonuç neticesinde bütün sorunların temelindeki özlerin betimlenmesi meselesine geri götürülebilir. Fakat burada bir ayrıma değinmek şarttır, o da şudur ki; fenomenoloji özlerin bilimi değil, özü gözlemleyen bilincin bilimidir ve temasını bilincin veya algının özünün tasvir edilmesi, durumun problem cümlesi niteliğinde oluşturulmasıdır.

Fenomenin ne olduğunu anlayabilmek adına, özü kavrama yöntemine dayanan bu terimin mantık yöntemini kullanarak aynı yöntem ile fenomenin ne olduğu ve nasıl kavranabileceği sorgulanıp incelenmektedir. Bu neden dolayısıyla fenomenolojiyi fenomenlerin bilimi olarak takdim etmek alışıl gelmiş bir durum haline almıştır. Dünya üzerindeki tüm bilim dallarının bir konusu da fenomenlerdir. Sosyoloji disiplini sosyal fenomenleri, fizik disiplinini fizik fenomenlerini, psikoloji disiplinini psikolojik fenomenleri araştırır ve benzer şekilde müziği de müziksel fenomenler üzerinden incelemektedir. Sonuç itibarıyla bilim dallarının kendi bünyesi içerisinde ele aldığı bir fenomen alanı bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında çıkarım yapıldığında akla gelen soru fenomenolojinin bahsetmiş olduğu fenomenlerle bu bahsedilen fenomenler arasındaki ayrım nedir? Sonuç şudur ki fenomenolojinin ele aldığı bakış açısı tavrı ile diğer dalların ele aldığı mantalite haliyle farklı yaklaşımları ortaya koymaktadır. Husserl'in çalışmalarına göre, fenomenolojik tavır, farklı bilim dallarında olduğu gibi fenomenolojinin de objesi karşısında almış olduğu tavidir. Fenomen veya diğer adıyla görüngü, insan duyuları tarafından anlaşılabilen, görünen bir varlık veya meydana atılan fikir, görüş anlamlarını barındıran bir kavram niteliğindedir. Fenomenoloji kavramı ise Edmund Husserl'in ortaya çıkardığı, Türk Dil Kurumu sözlüğündeki ifadesiyle görüngübilim, farklı kişiler tarafından yapılan başka çalışmalarda

olay bilim veya öz bilimi şeklinde isimlendirilmektedir. Bu kavram en açık biçimiyle Husserl'in "Şeylerin özüne dönelim!" çağrısında somutlaşmaktadır. 19. Yüzyılda yürütölen felsefe hareketlerine bir tepki niteliğinde ortaya çıkan fenomenoloji disiplini, varoluşçu felsefe (existentialism) ve yeni ontolojinin varlık bulmasına imkan tanımıştır.

Fenomenolojik açıdan değerlendirildiğinde esas varlık, fenomenlerin içerisinde saklı olan özdür. Öz, varlığı varlığa çeken, onu, o şey yapan ana sebeptir ve bir nesneyi kendisi yapar. Husserl, fenomeni bilmenin, özü anlamlandırabilme sonucuna ulaşmadaki en kestirme yol olarak kabul eder. Öz, bilinç tarafından direkt olarak bilinme olanağı vardır ve fenomenlerden yola çıkarak öz'e ulaşılır. Bilinç veya sezgi ile birlikte şeylerin öz'ü bizlere, herhangi bir aracı olmaksızın doğrudan olarak verilir. Husserl, öz'ler alanına ulaşabilmek için dış dünyanın sunduğu verilerden ve peşin hükümlerden bütünüyle uzak durmamız gerektiğini belirtmektedir. Bunun nedeni, varlığına inandığımız bir şeyin, aslında yakından bakıldığında var olmadığını ya da şu şekilde veya bu şekilde olduğu zannedilenin ise öyle olmadığını herkes tecrübe etmiştir. Bu çıkarımlara rağmen yine de bu, dünyanın varlığından kuşkulandırmaya yer verme manasına gelmemelidir. Dünyanın var oluşundan endişe duymayan Husserl; yıkılmaz bir esasa ulaşabilmek için bütün yargılardan ve varlık kanıtlarından uzak durur (Husserl, 2003: 189).

Bir diğer ifadeyle fenomenoloji, zihne doğrudan verilmiş olanı ifade etmeye dayanan his gücüne bağıntılı ve asıl olarak varlık konumunda olan nesnenin zihin üzerinden çağrıştırılıp görölmesini hedefleyen, bunu konu edinen özel bir bilme yöntemidir. Bu içerikte asıl anlatılmak istenen, insanın içsel bakış olarak adlandırdığı durum, özünde bireyin dış gerçekliğin yerine bu dış gerçekliğin zihninde yarattığı izlenim ve fikirlerle kendi yarattığı bakış açısıyla kavrayıp anlamlandırabilme algısını oluşturduğudur. Bu durumda inanların içerisinde buldukları durum konumunda olan fenomenlere göstermiş oldukları tepki ve bakış açıları bu yaklaşımla beraber izlenimler dışında izlenimlerin zihinde yarattığı etki doğrultusunda algı da yarattığıdır. Yani gerçeğe yönelik değil gerçeğin algısına yönelik bilişsel içsel bakış açısıdır.

Müzik, duysal etkiye bağıntılı bir kavram olarak bilinmekte ve bunun insanlar için bir tutku olduğu gerçeğini söyleyecek olursak, fenomenolojinin de merkezi halinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum ses psikolojisinin bir sonucu olarak ruhsal estetik değer olgusunun dış dünyada gerçekleşmesi durumudur. Müziği deneyimleyen bireyin kendi iç dünyasında ve yaşamışlığında geçmiş zaman içerisinde bulunduğu depresif ve hüzünlü konumlarını anımsaması, dinlediği ritmik ve armonik süreci bir tecrübeye dönüştürmektedir. Bu olgular bilim ışığında süregelende tarihsel düzey boyutunda gelişim kaydedip desteklenen fenomenlerdir. Bu kaydedilen tarihsel bilimin verileri insan yaşamı ve kültürel dokuların bütünü için son derece önemli olup, bireylerin geçmişinin bilincinde yetişmesine bir ışık olarak anamlan örtüsündeki kültürel yapısalığa ulaşmamıza olanak tanır. Müzik teorisi ve analizi ile de müzikal nesnenin özelliklerinin etkili ve geniş çapta tartışılan ilişkisinin eşli parametreleri ile içselleştirilir.

Bu düşünce yapısını destekleyecek bir örnek olarak kantat formundan bahsedebiliriz. Barok dönemde koro şarkısı olarak icra edilen form dini bilincin en gerçek temsilcisidir. Eser yaşamışlığın boyutunu yakın konumdan tecrübe edinmiş ayrıcalığa sahip şekilde sanatsal amaçlar doğrultusunda belirli ciddiyet ve prensipler içerisinde dinleyicisine çağrıda bulunmaktadır. Çünkü müzik ruhsal boyutun içinde bulunduğu durumu aracı olarak iletken yapıya sahip bir olgudur. Tüm dünya üzerinde ortak ve etkili bir dil olan müzik dili formu, bireylerin iç ve dış yapılarındaki duygu sistemini açığa çıkarmaktadır. Bir bakıma iletişimi sağlayan bu unsurun en önemli olgularından olan ses ve müzik fenomenleri, etkileme sanatının öncü kavramlarındandır. Bu fenomenlerin farklı duyu organlarına uygunluğu ile birlikte düşünme hareketlerine de yön verebilmesi, müzik disiplininin fenomenolojik bir varlık olduğuna açık bir kanıttır.

5. Müzik Ögesine Fenomenolojik Bir Yaklaşım

Kültürün sürekliliğinin sağlanması ve gelecek nesillere aktarımında geleneklerin uygulanması başat rol üstlenmektedir. Bu uygulamalar, sosyal dayanışmayı artırmasının yanı sıra kültürel hafızanın devamlılığının olması açısından ön şartı sağlamaktadır. Bu açıdan bir bakıma sosyal inşanın dışa vurum halidir. Kültürel belleğin inşasında ki söylem her uygarlık ve her uygarlığın içinde her tarihsel an, her anın içinde şu ya da bu bilişsel bilinç mimarisi ile oluşturulan sanatta dile getirilmektedir (Lyotard, 2007: 59, Giddens, 2005: 246).

Ses bir iletişim aracı olarak düşünöldüğünde, armonikleri ile bilişsel ve pisişik düzeyde beş duyuya hitap ettiği için karakteristik bir fenomen ve fenomenolojik merkezdir. Hegel müziği duygunun ve ruhun sanatı olarak tanımlayarak sınırsız ve sonsuz deneyimler içerdiğini belirtir. Örneğin bir konsere gittiğinizde ya da bir Rock müziği dinlediğinizde ortamda ki fenomenlerle beraber gerçek bilginin özündeki duyumsamaya giderek

bilmek daha da ahenkli hala gelir. Bu durum kültürel yapıdan beslenen her ritüel için geçerlidir. Fenomenolojinin müzikteki uygulamalarında varılmak istenen odak nokta, müziğin harekete geçirdiği belirli bir bilinç çerçevesindeki duygusal ve anlamsal ortak noktaların tanımlanmasını kapsamaktadır. Bu odak nokta müziğin tetiklediği belirli bir bilinci görünür hale getiren sembolik dünyası ile bağlantılı duygusal ve anlamsal ortak noktaların betimlenmesidir.

Müzik tarihi insanlık tarihi kadar eskiye dayanmakta ve buna bağıntılı olarak insan sesinin ontolojik varlığı ile kullanımı da oldukça eski bir olgudur. Neredeyse dünyanın varoluşundan bugüne kullanılan insanın sese yüklediği anlam ve duygular ile içten ve doğal yapıda icra edilmektedir. Yani insan sesi dünyanın en eski ve kendi özünden çıkardığı nefes ile hayat bulan bir enstrümandır. Bunun üzerine ortaya çıkan ve gelişim gösteren vokal müziğin gücünü buradan aldığı gerçeği insan sesini ritüellerde vazgeçilmez kılmaktadır. Buradan hareketle her toplumun kültürel dokusu içerisinde ritüel müzikleri bulunmaktadır. Ritüel müzikleri, o toplumun kültürel değerlerinin bütününe oluşturan bir yapı taşıdır. Bu müzikler gerçekleştirilen ritüellerin tamamlanması için bir araç niteliği taşır. İcrası genel yapıda sözsüz olduğu gibi sözlü de olabilmektedir.

Kültür bütününe bir parçası olan ritüeller, bir kültürün süregelende nesillere aktarılabilme amacıyla düzenli aralıklar ile gerçekleştirilmektedir. Bu ritüeller kültürün ifade edilebilir açısından ve devamını üretme aşamasında önemli bir konumdur. Aynı inanışlara sahip toplumların ortak değer yapılarının temsili boyutunda özlerinden gelen yapısallıkla beslenen ve bunu soylu amaçlara yönelen her toplumun kendi kültürel simgesine göre şekillendirdiği ifade alanlarından en önemli ve en verimli kullanılanıdır. Dolayısıyla ritüelleri, insanların sosyal yaşantı ve çevrelerinde konuşulan olgu niteliğinde bir kültürel fenomen olarak görebiliriz. Bireyin yaşam başlangıcından itibaren iç ve dış dünyasını oluşturan yapılar içerisinde kültürel yapı bütünü önemli bir konumdur ve kişinin kültür ve inanç bağlamı ile aidiyet duygusuna kültürel boyutu ile katkıda bulunur. Gerçekleştirilen ve aynı kültüre sahip mensuplar için duygu bütününe sağlarken bir araç görevini de üstlenmesi açısından son derece önemlidir. Dolayısıyla fenomenler, duyguların güçlendirildiği kolektif değerlerin kültür ve inanç bağlamıyla yüceltilerek özel paylaşımların yaşandığı özel ve içsel alanı oluşturan bir felsefik dünya yaratırlar.

6. Sonuç

Müzik bilimi, kolektif kültürel mirasın geleceğe taşınmasında ve birey-toplum arasındaki geleneksel anatominin belirlenmesinde önemli bir fenomendir. Müzik ögesinin fenomenoloji bilimi açısından değerlendirilmesinin nedeni, ontolojik yapıda kodlanmış çeşitli unsurların somutlaştırılmasıdır. Duyuşsal ses nesnelere sezgisini art alan fenomenoloji yönünden görüş bildiren araştırmada müzik fenomeni, ontolojik yerleşimi ve sistematik ses kompozisyonu kapsamında olgusal-betimleyici bakış açısıyla değerlendirilmiş, müziksel iletişimlerin insan bilinç ortamının varlıklara vermiş olduğu reaksiyonu fenomenolojik tutumla betimlenmiştir.

Çalışma, üstlendiği amaç ve bu amaca uygun bir biçimde uygulanan yöntem ile elde edilen verilerin özü açısından durum saptamaya yönelik betimsel bir araştırmadır. Müziğin diliyle cevaplandırma gayreti içerisinde ilgili literatürün taranması ile elde edilen çalışmada ontolojik açıdan müzik fenomeni sonik etkileşimler açısından betimlenmiştir. Çeşitli evrelerden oluşan yaşam döngüsü noktasında insanı çevreleyen fenomenlerin, kültürlerinden olan şura hitap eden hissel ve işitsel duyu dokunuşlarının sonik ifadesi ile kültürel olguları sonuçlandırma vasıtası ve felsefik evrenin yansması olarak okunmalıdır.

Müzik ögesinin bir fenomen olarak ele alınmasındaki amaç, kültür-müzik ilişkisinin ontolojik bir temelde müziğin içsel doğasına odaklanan bir disiplin olarak insan belleğini somut bilgi edinme ve kodlanmış ögelerin somutlaştırılması, temellendirilmesi ve değerler olgusuna dönüşümünün ilkesel yaklaşımını oluşturan bir tavır olarak ontoloji bilimi üzerinden şekillenen kalıplaşmış algılamalar ve müziğin de içinde olduğu davranış biçimleri bütününe işaret etmesi oluşturmaktadır.

Olguların çıkış noktasının tespitine yönelik fenomenoloji-görüngübilim bir taraftan realizm/idealizm, diğer taraftan öznellik/nesnellik çatışmasının üstesinden gelebilme gayreti olarak şeylere olan hassasiyetiyle felsefe alanına önerme sağlayan bir görüş oluşturmuştur. Filozofça bir yaklaşım yapısına uygun olarak yalnızca şeylere olan bakış açımızın bir bütün halinde değiştirilmesiyle ulaşabileceğini belirten bu düşünce, bireyle evren arasındaki ilişkilerimize yeni bir yön katarak düşünce dünyasındaki önemli paya sahip olmuş ve böylelikle duygusal yaşamla izomorfik ilişkiye sahip anlamlar içeren yeni bir alana dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- Büyüköztürk, Ş. vd, (2018). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi.
- Christensen, L.B. vd, (2015), Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Giddens, A. (2005). Sosyoloji. Ayraç Yayınevi.
- Güçlü, A. vd, (2003), Felsefe Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Günay, E. (2006), Müzik Sosyolojisi, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Husserl, E. (2003). Fenomenoloji Üzerine Beş Ders. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Kirman, M. A. (2016), Din Sosyolojisi Sözlüğü, Karahan Kitabevi, Adana.
- Lyotard, J. F. (2007). Fenomenoloji. Dost Kitabevi.
- Mustan Dönmez, B. (2015), Müziğin Kökeni Üzerine, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Tunalı, İ. (1971), Sanat Ontolojisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.